

ВІДГУК

про дисертацію Бурковської Олени Богданівни “Українська термінологія лісівництва: становлення, розвиток та системно-структурна організація”, подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, спеціальність 10.02.01 – українська мова, Дрогобич, 2018.

Важливим актуальним завданням сучасного українського мовознавства є розбудова термінознавства як лінгвістичної галузі знань, покликаній опрацювати теоретичні проблеми терміна, термінології, номенклатури і термінографії, а також дати різнобічні описи терміносистем усіх ділянок наукових знань. У цьому сегменті лінгвістичного українознавства чимало зроблено, однак є ще низка питань, які потребують глибокого наукового осмислення й вироблення практичних рекомендацій щодо розвитку й функціонування тих чи інших систем термінів. Це, зокрема, стосується й термінології лісівництва, її формування, розвитку, структурування й функціонування. Саме ці питання стали предметом дослідження в кандидатській дисертації О. Б. Бурковської, тому актуальність такої студії не викликає жодних сумнівів, вона зумовлена, з одного боку, відсутністю в українському мовознавстві комплексного аналізу термінів лісівництва, а з другого, – важливістю результатів такого аналізу для сучасного термінознавства, для упорядкування та стандартизації української терміносистеми лісівництва.

Дисертантка поставила перед собою мету – охарактеризувати становлення та розвиток української термінології лісівництва та здійснити аналіз її системної та структурної організації. Для її досягнення вона окреслила низку завдань, які необхідно розв’язати, зокрема:

- обґрунтувати теоретико-методологічні засади дослідження УТЛ;

- дослідити становлення та історію розвитку УТЛ;
- виявити системні зв'язки між термінами лісівництва на рівні термінного поля (груп, підгруп, мікрогруп);
- описати парадигматичні відношення в системі українських термінів лісівництва;
- окреслити структурні типи українських термінів лісівництва;
- систематизувати матеріал до словника термінів лісівництва, його електронної версії та оновленого Державного стандарту України з лісівництва.

Такий комплекс завдань цілком достатній для кандидатської дисертації.

Безпосередньому аналізу термінології лісівництва в українській мові передуює висвітлення теоретико-методологічних засад його дослідження. Попри лаконічність відображення теоретичних питань лінгвістичного вивчення термінології лісівництва дисертантка зуміла заманіфестувати свій погляд на природу й сутність терміна як мовної одиниці, його взаємозв'язок із науковим поняттям та лексиконом мови, із прототерміном, на вияв системності у термінології, на зв'язок термінології з ономасіологією, а також на місце й вагу термінології лісівництва в системі термінологій лісівничих наук. Він загалом враховує найновіші напрацювання в ділянці теоретичного термінознавства, не викликає застережень і характеристика методів і прийомів, застосованих у рецензованій дисертації, хоча тут доречно було більш чітко окреслити етапи (кроки) конкретної методики дослідження термінології лісівництва в дисертації.

Аналіз історії становлення та розвитку термінології лісівництва в українській мові, що охоплює передісторію функціонування лексики лісівництва, так званих прототермінів, які згодом слугували базою формування власне лісознавчої термінології, та встановлені три етапи її еволюції, здійснено ґрунтовно, фахово. Він водночас дав змогу виявити недоліки й прогалини в розвитку української термінології лісівництва та

обґрунтувати необхідність з'ясування в дисертації низки питань її структурно-системної організації та функціонування.

Аналіз термінів лісівництва в українській мові здійснено на засадах структурно-системного підходу до мовних одиниць і категорій. Аналізовані терміни потрактовано як систему терміноодиниць у їх взаємозв'язках і взаємозумовленостях, як логічних, так і мовних. Дисертантка цілком слушно вказує на те, що системність термінології лісівництва виявляється через термінне поле, його структурування, парадигматичні та синтагматичні відношення, якими пов'язані елементи усього макроугруповання. На основі компонентного аналізу семантичних структур термінів, інтралінгвальних та екстралінгвальних зв'язків між ними в дисертації методологічно й методично правильно виділено ядро українських термінів лісівництва – 2168 термінів на позначення: 1) родових, класифікаційних та загальних понять лісівництва; 2) типів, складників та характеристик лісу; 3) видів, властивостей, характеристик деревини та деревостану; 4) процесів вирощування, формування та поновлення лісу; 5) етапів використання, заготівлі та оброблення лісових ресурсів та продукції лісу; 6) процесів рубання, а також периферію поля – приядерну зону (271 термін), тобто терміни на позначення понять: 1) лісового господарства; 2) лісової пірології; 3) мисливствознавства; 4) географії; 5) екології; 6) біології; 7) ботаніки та віддалену від ядра периферійну зону (163 терміни): 1) механіки та техніки; 2) економіки; 3) правової сфери; 4) хімії; 5) міжгалузеві терміни; 6) загальнонаукові терміни.

Аналіз парадигматичних відношень у межах української термінології лісівництва дав змогу дисертантці обґрунтовано стверджувати, що визначальним для формування досліджуваної терміносистеми, її тематичної організації є гіперо – гіпонімічні відношення з різним ступенем конкретизації ознаки.

Синонімія та варіантність у системі української терміносистеми лісівництва засвідчують її неостаточну усталеність та створює передумови

вибору з синонімічних, варіантних терміноодиниць найбільш адекватну, вдалу.

Як вияв системності в українській термінології лісівництва в дисертації розглянуто й антонімію, репрезентовану відношеннями протиставлення семантик термінів-антонімів чотирьох типів: контрадикторними, комплементарними, контрарними та векторними.

Полісемія й омонімія в українській термінології лісівництва мало поширені. Основними чинниками розвитку полісемії є процеси метафоричного та метонімічного перенесення, які ґрунтуються на подібності чи суміжності. Щодо омонімії, то виявлено лише п'ять термінів-омонімів, що виникли на ґрунті різних лексичних систем або через фонетичний збіг українського терміна та запозиченого.

Структурна характеристика української термінології лісівництва здійснена скрупульозно. Аналіз досліджуваних термінів із погляду їх структури засвідчив наявність серед них терміноодиниць двох типів – аналітичних та синтетичних, при цьому перші з них значно (2272 проти 330) переважають над другими.

Водночас однокорені терміни становлять фундамент, на якому вибудовується вся терміносистема лісівництва, вони номінують базові поняття лісівництва. Серед них виділяються прості та композитні. З-поміж простих виокремлюється невелика група (41 термін) непохідних, з яких 13 питомих, а інші – запозичення з інших мов.

Ґрунтовно проаналізовано способи й засоби творення похідних синтетичних термінів. Характеристика словотвірної будови синтетичних термінів лісівництва дала змогу з'ясувати співвідношення морфологічних і неморфологічних способів їх деривації та визначити продуктивність конкретних словотворчих засобів.

Аналіз структури аналітичних термінів лісівництва, які, як уже зазначалось, значно переважають над синтетичними, спрямовано на виявлення структурних моделей термінів-словосполучень із зазначенням

частиномовного складу та розташування компонентів у виявлених моделях. Дисертантка виділила й охарактеризувала різноманітні моделі двокомпонентних, трикомпонентних та багатокomпонентних термінів. Поряд із цим, у системі української термінології лісівництва виявлено шість термінів, які структурно оформлені як описові конструкції. Зазвичай це переклад англomовних термінів, для яких в українській мові ще немає відповідного синтетичного чи аналітичного терміна. Висвітлення структурного моделювання аналітичних термінів здійснено на належному науковому рівні.

Бібліографічний список використаної наукової літератури відповідає принципу достатності.

Додані до рецензованої праці як додатки “Реєстр українських термінів лісівництва”, “Матеріали до словника українських термінів лісівництва” та “Електронна версія “Словника українських термінів лісівництва”” підтверджують обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Структура дисертації, яка складається зі вступу, трьох розділів, висновків і зазначених додатків, підпорядкована досягненню мети і розв’язанню окреслених завдань. Формулювання назв розділів і параграфів, чіткі й відтворюють логіку дисертаційного дослідження.

Відзначаючи актуальність і перспективність дослідження О.Б.Бурковської, обґрунтованість наукових засад, комплексний характер і ґрунтовність аналізу української термінології лісівництва, вкажемо й на ті положення, які викликають сумніви, сприймаються неоднозначно, спонукають до дискусії.

1. У дисертації та авторефераті дисертації не варто було формулювати мету дослідження – “дослідити становлення та розвиток української термінології лісівництва, вивчити її систему та структурну організацію”, оскільки слова *дослідити*, *вивчити* вказують на засіб досягнення мети, а не

на саму мету. Замість них доречно було вжити слова *проаналізувати*, *охарактеризувати*.

2. Запропонована структура термінного поля досить повно й деталізовано відображає українську термінологію лісівництва, однак поза нею залишилася група термінів на позначення осіб, пов'язаних із лісівництвом, наприклад: *лісник*, *лісничий*, *трелювальник* та ін. Щоправда, в дисертації аналізуються номени *лісничий*, *гайовий* (с.177), однак з погляду їх творення, а не як компоненти термінного поля.

3. Як засвідчує дисертація, її авторка розмежовує лексику лісівництва та термінологію лісівництва. Їх зв'язок очевидний. Низка мовних одиниць із ділянки лісівництва, таких, наприклад, як *ліс*, *дерево*, *грунт*, *гай*, *галявина*, *брунька*, *бір*, *байрак*, *діброва*, *зруб*, *кора*, *праліс*, *узлісся* та ін., в сучасній українській мові функціонують і як компоненти лексичної системи, і як компоненти терміносистеми, тому варто було більше уваги приділити розмежуванню таких мовних одиниць у їх термінологічній та лексичній функціях.

4. Характеризуючи непохідні терміни, дисертантка зауважила, що вони є одночасно елементами загальноновживаної лексики і функціонують у терміносистемі без зміни значення, однак уже через абзац стверджує: “мовна одиниця із загальноновживаної лексики входить до термінної системи і стає терміном найчастіше через звуження первинного значення, уточнення його додатковими елементами” (с.156). Термінологізація загальноновживаних слів завжди призводить до певних більших чи менших семантичних зрушень, оскільки семантика терміна визначається й функціонує вже як елемент конкретної термінологічної систем, а не всієї лексико-семантичної системи мови.

5. При розгляді критеріїв періодизації галузевих терміносистем, зокрема військової, варто було покликатися, поряд із статтею Л.Туровської, на праці в тому числі й монографічну, Я.Яремка.

6. Список наукової літератури доволі повний, однак у ньому зазначено передовсім українськомовні та російськомовні праці. Використано також окремі матеріали польських дослідників-термінознавців. Варто було також залучити передовсім англomовну, а також німецькомовну та французькомовну фахову літературу.

Проте висловлені зауваження й побажання стосуються не вузлових, визначальних положень дисертації, вони не можуть знизити загальної високої оцінки здійсненого дослідження. Дисертація О. Б. Бурковської відзначається новизною, яка полягає в тому, що в ній вперше цілісно охарактеризовано історію формування і еволюції зазначеної терміносистеми та запропоновано її періодизацію та комплексно проаналізовано українську термінологію лісівництва як складноструктуровану систему, що ґрунтується на різнотипних парадигматичних відношеннях, які зумовлюють виділення її ядра й периферії.

Висунуті в дисертації наукові положення про структурно-системну організацію української термінології лісівництва, висновки й узагальнення належним чином аргументовано й обґрунтовано. Їх достовірність засвідчує надійний фактичний матеріал, скрупульозно зібраний із державних стандартів, сучасних спеціальних термінологічних словників, енциклопедій, довідників, наукової й навчальної літератури з лісівництва, та весь комплекс наукових прийомів і методик дослідження лісівничої термінології.

Рецензована дисертація має теоретичне й практичне значення. Результати здійсненого дослідження збагачують і поглиблюють сучасне термінознавство в ділянці теоретичного осмислення шляхів, способів і засобів творення термінів та їх структурно-системної організації.

Практична цінність рецензованого дисертаційного дослідження визначається безпосереднім зв'язком отриманих результатів із широким колом наукових, навчальних, освітніх питань. Нові науково обґрунтовані результати дослідження будуть із успіхом використані під час створення узагальнювальних праць із українського термінознавства, в процесі

укладання словника термінів лісівництва, його електронної версії, сприятимуть оновленню Державного стандарту України з лісівництва, уніфікації термінів лісівництва, дадуть змогу покращити якість навчальних матеріалів із курсу “Українська мова за професійним спрямуванням” для студентів лісотехнічного напрямку навчання та з лексикології та термінознавства на філологічних факультетах університетів.

У восьми публікаціях у фахових виданнях України та в одній статті в іноземному виданні повністю висвітлено результати дисертаційного дослідження. Зміст автореферату ідентичний основним положенням дисертації.

Таким чином, дисертація О. Б. Бурковської “Українська термінологія лісівництва: становлення, розвиток та системно-структурна організація” є самостійним, науково вагомим, теоретично й практично значущим дослідженням актуальної лінгвістичної проблеми, вона відповідає вимогам, встановленим ДАК Міністерства освіти й науки України до кандидатських дисертацій, а її авторка цілком заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата наук за спеціальністю 10.02.01 – українська мова.

Офіційний опонент –

завідувач кафедри української мови

Прикарпатського національного

університету імені Василя Стефаника,

доктор філологічних наук, професор

Василь Грещук

*Відгук надійшов до
спецради № 36.053.02*

16.04.2018р.

Учений секретар спецради

І. В. В. Коткович

Грещук В.В. ЗАВІРЯЮ
На чолі відділу керівів
Державного академічного національного закладу
вищої освіти національного університету імені Василя Стефаника
код 02125266